

**5-июнь — Бутунжаңын атроф-мухитни
мухофаза қилиш куни**

Ушбу сана муносабати билан институт мажлислар залида күрикхоналар, миллій табиаттың бөлгөрдөр және овчилік хұжалиғы бошқармасы ва Жиззах вилояті табиаттың мухофаза қилиш күмітасы ҳамкорлығыда «Биологик хилма-хилликни саклашда мухофаза қилинадиган худудларнинг роли» мавзусыда илмий-амалый анжуман бўлиб ўтди.

Эзгуликка йўғрилган тадбир

Унда Зомин, Нурота, Зарабшон давлат күрикхоналари вакиллари, Зомин миллій табиат борги ва вилоят табиаттың мухофаза қилиш күмітасы ходимлари, институттун профессор-ўқитувчилари ҳамда фаол талаба ёшлар иштирок этиши.

Зомин давлат күрикхонаси ва Зомин миллій табиат борига институттимизнинг бир неча профессор-ўқитувчилари биология фанлари доктори, профессор У.Рахмонкулов ташаббуси билан 2004 йилдан бошлаб ишга тақлиф килинган. Жумладан, Н.Абдулаева, С.Барақаевлар Зомин миллій табиат борги флора ва фаунасы турлари, У.Рахмонкулов, О.Авалбов, Л.Санаевлар Зомин давлат күрикхонаси флора ва фаунасы турлари ҳамда Д.Азимова Молгузар тог тизмаси флораси турлари устида мониторинг ишлари олиб бормоқдалар. Улар магистрант ва аспирантлар билан биргаликда мухофаза қилинадиган худудларнинг ўсимликтарини ҳайвонот дунёси ва табиатини ўрганишмоқда.

Натижада бу худудда 1000 дан ортиг ўсимликлар тури аникланди. Камёб турларнинг биоморфология хусусиятлари ўрганилмоқда, күрикхонанинг фойдали

ўсимликлари аникланмоқда, ҳайвонот дунёсига оид материаллар тўпланмоқда.

Магистрантлардан 8 нафари күрикхоналар флораси ва фаунасига оид мавзуда магистрлик диссертациясини, 30 дан ортиг талаба БМИ ни муваффақиятли химоя қидилар.

Профессор У.Рахмонкулов раҳбарлигидан бир неча илмий ходимлар номзодларлик диссертацияси устида ишламоқдалар. Тадқиқчилардан М.Мамаконова, А.С.Эсонкулов, Л.Санаевлар биология фанлари номзоди илмий даражасига эга бўлиши.

Хозиргача илмий ходимлар ва педагоглар томонидан 80 дан ортиг илмий мақолалар марказий ва чет эл рўзномаларида чоп этилди, 10 халкаро ва Республика илмий-амалий конференцияларида 20 дан ортиг маърузалар килинди – дейди Зомин давлат күрикхонаси бошлигининг илмий ишлар бўйича ўринбосари, профессор У.Рахмонкулов. - Хозирги пайтда Зомин давлат күрикхонаси ва Зомин миллій табиат борги илмий ходими томонидан 10 дан ортиг альбом, 6 та буклет, 2 та рисола тайёрланди ҳамда ўсимлик, ҳайвонлар фитотекаси ва мониторинг яратилмоқда.

Ёмғир дегандага кўз олдимизга биринчи навбатда нима келиши ҳаммамизга аён албатта, лекин ана шу ёмғирни қандай ҳосил бўлиши ҳақида ҳеч ўйлаб кўрганмисиз?

Эътибор қилсангиз, баъзан булатнинг шамойили ҳудди ёмғирлидек кўринади-ю, лекин ҳеч қачон ёмғирдан дарак бўлмай қолади. Баъзан эса аксинча, бизга ёмғирли бўлиб туолмаган булат бирданига томчи ташлаб қолади.

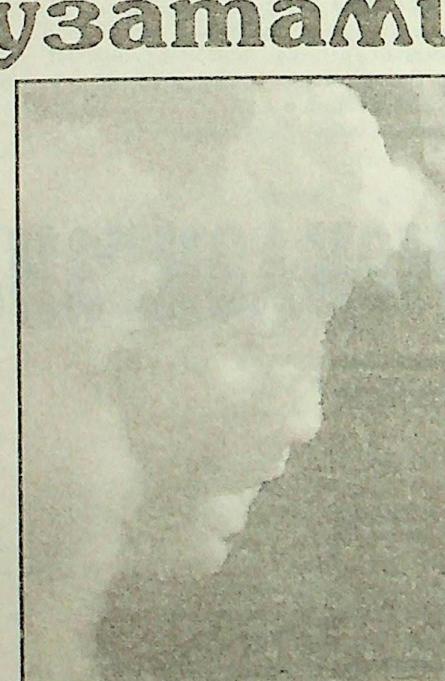
**Талабалар
тадқиқоти**

Сабакада ҳаёт манбаи – сувнинг айланиши қоидасида мустахкам кўпrik вазифасини ўтвчи ёмғир қандай ҳосил бўлади? Масалан, Испаниянинг текис ҳудудларида ёмғир деярли кузатилмайди ва асосан тоғли ҳудудларга ёғади.

Жуда кўп очилмаган кирраларга эга мазкур мавзуларни ўрганиш, жумбокли саволларга жавоб топиш нафақат хозирги назарий моделларни такомиллаштириш балки зарурат түғилганда сунъий ёмғир ёғдириш соҳасида ҳам аскотади.

- «Ёмғир ёғиши эҳтимолларини чамалаш борасидаги тадқиқотлар, булатларни мутлақ ёмғирли ва ёмғирсиз бўлган иккى тоифага ажратиш заруратини түғидиради ва метеоролог ҳамда иклим модели назарий тичларини бир катор жумбокларга кўмб ташлади», -дейди Буюк Британиядаги Экзартер Метеорология Бош об-ҳаво модели усталари ва булатларда ёмғир томчилари ҳосил бўлишининг барча физик ва кимёвий жараёнларини батафсил изохладилар. Бу борада фоялар тақчилиги мутлақ сезилмайди. Аллақачон турли олимлар томонидан ийрик мукобил гипотеза илгари сурилган. Бироқ биз ҳануз бу зарарларнинг бирор тасини ёқлаш, тақкослаш ёки инкор қилишга асос бўладиган етарли мальумотларга эга эмасмиз.

Булат ҳосил бўлиши учун зарур шартар ортани сари ҳаво ҳарорати пасая боради. Шу боис намлик билан тўйинган ҳаво оқимлари тепага кўтарилиди, таркибидаги намлик конденсацияланади ва чанг, курум, тур молекулалари ва бозса микроскопик ўлчамдаги заррачалардан тузилган ядроча – булат конденсацияси ядроси (БКЙ) ҳосил бўлади.

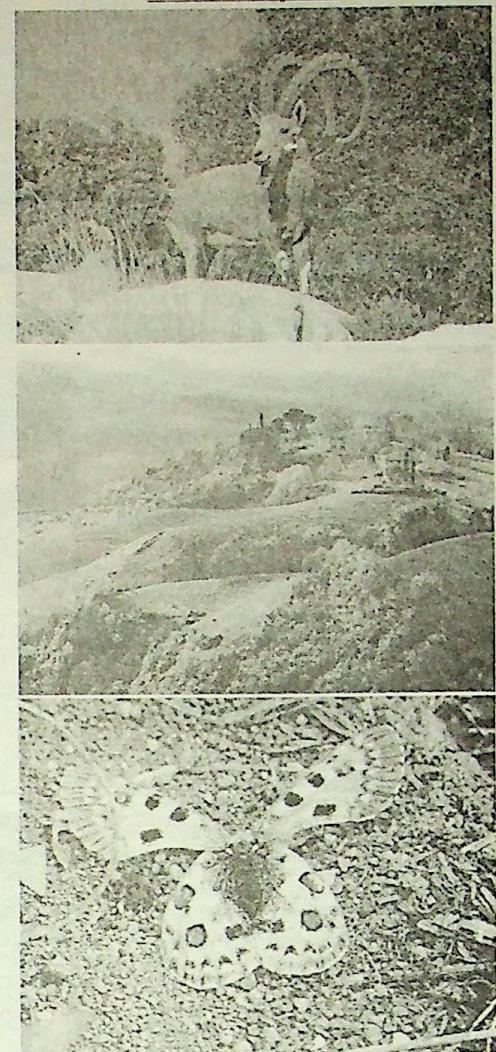

Бўлиб, 0.2-0.3 микрометрни ташкил килади. (Таккослаш учун: инсон соч толаси диаметри 100 микрон атрофида бўлади). Томчилар ҳосил бўлиши учун ана шу БКЙларга конденсацияланган сув молекулалари узлуксиз равишда келиб кўшилади. 5 дақика ўтар – ўтмас БКЙлар 10 микрометрга етади. Мана шу нуктагача бўлган барча жараёнлар илмий жиҳатдан асосланган. Бироқ булат таркибидаги диаметри 10 микрометр бўлган сув заррачаларининг бир неча миллион марта катталади ёмғир томчисига айланыш жараёни мавхумлигича қолмоқда. Тури чанг, курум ва тур кристалларидан иборат бошланғич даврида БКЙлар паст ҳароратда бўлгани учун

Нурота кўрикхонасида б.ф.н. Н.Бешко, Зарабшон кўрикхонасида б.ф.н. Ф.Кобурова, Зомин миллій табиат борги С.Барақаевлар бошчилигида ҳудуднинг флораси ва фаунаси ҳақида илмий изланишлар олиб борилмоқда.

Ана шундай ҳамкорлик ишларини давом этиши мақсадида ташкил этилган анжуман иккита шўъба яны «Муҳофаза қилинадиган ҳудудларнинг ўсимликлари,

Сўз — табиатшунослик фалабаларига

ҳайвонот дунёси ҳамда табиати» ва «Муҳофаза қилинадиган ҳудудлар ҳақида материалларнинг биология фанни дарсларида ўқитилиши» йўналишларини ўз ичига олди.

Анжуманда биз табиатни муҳофаза қилишнинг ташкилий – ҳукукий асослари, Жиззах вилоятининг камёб ва ўйкорли бораётган ўсимликлари ҳақида тегиши мальумотларни олди.

Бундан ташқари бир қанча ўсимлик, ҳайвон турлари яны Зоминсув сув хавзалирида тарқалган оддий корабалининг маҳсулдорлиги, Елена ковраги ўсимлигининг биологик-морфология хусусиятлари, Туркистон тизмасининг лолалари, Ангрен ковраги ўсимлигининг гуллаш биологияси, Чаканды ўсимлигининг биологик хусусиятлари ҳақида билимларга эга бўлди.

Шундай қилиб, ўзаро илмий ҳамкорлик талабаларининг она табиат ҳақида чукур билим олишига ва уларни табиатга бўлган меҳр-муҳаббатни оширишга ёрдам бермоқда.

**Умида НИШОНОВА,
биология ва ҳаётини
хавфсизлиги йўналиши
3-босқич талабаси**

Табиатнинг ўзи шифокор

Оёғингизда қадоқлар борми?...

Қадоқлар терининг қавариб, қаттик ва қалин бўлиб қолган жойидир. У туғли терига тегиб турадиган ёки оёқ бармоқлари бир-бирига ишқаланадиган жойларда, шунингдек, баъзан қўлларда ҳам пайдо бўлади. Қадоқлар оғрикли бўлиши мумкин.

БКЙларга ёпишириб биррикучи ва шу таҳлил майдаги сув заррачалини келган томчилар баъзан жуда катта тезлиқда ийриклишади ва 30 дақика ичидаги ўз бошланғич вазнидан бир неча миллион марта катталашади.

Диаметри 1-2 миллиметрнинг катталашган томчи булатда ушланиб туршига оғирлик қилади ва пастга ёмғир шаклида тушади.

Бу аснода ёмғир томчисига доялик қилган БКЙ гўё тарвузнинг ичидаги тарик донасидек кичик бўлади. Демак, ҳар бир ёмғир томчисига таркибидан туз, чанг, курум ва бошқа молекулалардан иборат бир ёки ундан ортиг каттиқ ядро, яны БКЙ мавжуд.

Лекин шунга қарамай, ядролар сувга нисбатан ўта оз мидорда бўлгани учун ёмғир суви табиатдаги энг тоза сувдир.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкин, ҳозирги кунда олимларимиз томонидан турли тадқиқотлар ўтказилмоқда ва яқин йиллар ичидаги ёмғир жумбоғи ечилиши эҳтимолдан ҳоли эмас, албатта. Булатнинг куёш нурларига қаршилиги ва салқинлатишадиги таъсир улардаги томчилар ўчами билан боғлик. Шу сабабли, мавзу кутилаётган яқин келажакдаги иклим ўзгаришлари билан алоқадор.

Иклим глобал исиши муаммосига ечим топишда балки булатнинг таркибидаги диаметри 10 микрометр бўлган сув заррачаларининг бир неча миллион марта катталашади ёмғир томчисига айланыш жараёни мавхумлигича қолмоқда. Тури чанг, курум ва тур кристалларидан иборат бошланғич даврида БКЙлар паст ҳароратда бўлгани учун

**Суннат НОРКУЛОВ,
биология ўқитиши методикаси
йўналиши 2-босқич талабаси**

Шерноза МАМАЮСУПОВА,
биология ўқитиши методикаси
йўналиши 2-босқич талабаси

Меңрият шүлдешаны

Сизсиз борим

Бу дунёда энг азиз инсон,
Хаммадан ҳам бизга қадрдан.
Ҳам мушфику ҳамда мөхрибон,
Сизсиз борим, азиз Онажон.

Бағрынгизда шердирман гүё,
Оналар-ла истаклар рүё.
Она борки, яшнайды дүнё,
Сизсиз борим, азиз Онажон.

Қалбимда зёр хис ва ҳаяжон,
Болам ўссин, дәя сиз берасиз жон.
Мөхрингиздир биз учун қалқон,
Сизсиз борим, азиз Онажон.

Ойбек ДҮСТБЕКОВ
Зарбдор иқтисодиёт
колледжи 1-босқич ўқувчиси

Шеърият

Қалбимнинг аксисан шеърият,
Ҳаётим нақышсан, шеърият.
Кувонч-у, ғамида ҳамроҳим,
Мен учун яхшисан, шеърият.

Сен менинг сўзимсан шеърият,
Сен менинг ўзимсан, шеърият.
Латиф туйгуларим акс этган,
Қалбим кўзгусисан, шеърият.

Дунё ишларидан қувонар бўлсам,
Сени ҳамроҳ этгум, шеърият.
Ғамдан бошимни тик туотласам,
Сендан мадад кутгум, шеърият.

Дилимдаги бор туйгуларим,
Шеърият-ла этгум ифода.
Шеъриятнинг чамани ичра,
Сайр этгум бор гўзал дунёда.

Сен мени чорлагин чаманзорингга,
Орзу тўла дилим ром эт, шеърият.
Қаноти-ла учар бўлса күш,
Қанот бўлгин менга, шеърият!

Сабоҳат СУЮНОВА,
Зарбдор кишлоқ ҳўжалиги касб-
хунар колледжи 3-босқич ўқувчиси

И Б Р А Т

Инсоният тарихи илм фаннинг кўплаб соҳаларда ноёб истеъоди билан шукрат қозонган имконияти чекланган инсонлар тақдирига гувоҳ бўлиб келмоқда. Улар имкониятлари чекланган бўлишига қарамай ўзларининг тиниб тинчимасликлари, доимий ҳаётда олга интилишлари натижасида ажойиб кашфиётлари, кенг қамровли тадқиқотлари билан фанлар тараққиётига муносиб ҳисса кўшиб келмоқдалар

Шундай машҳурлардан бири Граф Де Хаган (1604-1665) математика, геометрия, астрономия соҳаларига катта ҳисса кўшган олимлардан бири ҳисобланади. У армия сафида кўп жангларда катнашади. У 17 ёшга ҳам кирмай, 1621 йилда Монтебендаги жангда бир қўзини йўқотади. Шунга қарамай у ҳарбий хизматни давом эттиради. Унга Маршал унвонига эришиш насиб этади. Де Хаганни Португалияга хизматга юборишар экан, у ерда қасаллик тифайли иккичи қўзини ҳам йўқотади. Шу пайтда у эндинига 38 ёшга кирган ёди. Лекин қўзининг охизлиги унга фаолиятини давом эттиришга тўққинлик қиласиди ва кейинги 20 йил давомида математика, геометрия, астрономия соҳаларида бир қатор илмий ишлар ёзди. У ёшлигидан бу фанларга қизиқсан эди. "Геометрик теоремалар", "Астрономия ҳақида әртаклар", "Амазонка дарёсининг тарихи ва геометрик ўлчовлари" асарлари шулар жумласидандир.

Г.Же.Румф. (1627-1702) Германиянин Ганай ҳудудида таваллуд топган. Румф ботаника соҳасида жами 12 та китоб ёзди. У китоблар ботаника фани

ишининг тарихи илм фаннинг кўплаб соҳаларда ноёб истеъоди билан шукрат қозонган имконияти чекланган ин-

са-да, илм олишига бўлган кучли иштёқи асло сўнмади. Александр ота-онасининг кўмаги остида ўқиши давом эттириди. Ўқитувчи берадиган вазифалар энди анча мураккаблашганига қарамай улар Девидсоннинг машғулотларни чукур ўзлаштириши учун кенг имконият юратиб беришиди. Натижада у ҳам лотин

даси, Сухуми шаҳрида туғилган. «Ўнг кучлар иттифоки» партияси аъзоси. Туғма кўр бўлган Диана мусиқа мактаби ўқитувчиларини фортецино чалишни ўргана олишига ишонтиради ва Москва мусиқа билим юртиниг эстрада бўлими тутагади.

Юқорида биз маҳсус ёрдамга муҳтоҳ бўлишига қарамай машҳурлик пиллапоя-

ларини забт этган айрим инсонларни келтириб ўтдик. Бу инсонлар тақдирини, ҳаёт йўлини ўқиб, оладиган хуласамиз шуки,

бизни билим олиб, илм-фанга ҳисса қўшишимиз учун нима тўскинлик килмоқда? Тақдир уларнинг бошига қандай қора кунларни солишига қарамай нега улар ҳаётда ўз ўринларини топишга интиломоқда?

Нега биз ҳар қандай эзгу ишларни амалга ошириш учун имкониятимиз мавжудлигига қарамай, интилмаймиз, ҳаракат қилмаймиз? Хатто 80 дакиқада кўзларимиз очиқ бўлса ҳам, ёзиш учун имкониятимиз бўлса ҳам берилаетган билимларни олиш ўрнига қераксиз машғулотлар билан шугулланамиз? Энди ўз-ўзимизга савол берубер кўрайлик – мен кетаётган йўл тўғрими? Ҳаётда қандай мақсадларим бор? Уларга етишиш учун нималар қилаяпман? Ҳулоса чиқариш эса ўзимиздан, азиз тенгдошлар!

Мадина ПЎЛАТОВА,
дефектология кафедраси ўқитувчиси,
тибиёт фанлари номзоди

ZIYO CHASHMASI

МУАССИС:

Абдулла Қодирий номидаги
Жиззах давлат педагогика
институти

Курсошларим

Бепарво юрардим ўйламас эдим,
Айрилик ҳақида сўйламас эдим.
Шунда бахти эдим баҳтиёр эдим,
Унумтайман сизни, курсошларим.

Мана энди ойлар, йиллар ўтиби, Энг азиз фурсатлар, дамлар ўтиби.
Муҳаббат ўтиби, севги ўтиби,
Унумтайман сизни, курсошларим.

Ёдимга тушасиз қорлар ёққанда,
Емғир ёғиб кузлар ҳазон тўкканда.

КАПАЛАК

Ўзурр қанотини тақиб капалак,
Ўнади, кубайди ҳаёт боғида.
Ўндан сурдилар: «Сенга не керак?
Излайсан нимаси Вакт кучовид?

«Ўлайд, орзу чечакларин бир курсаси эди,
Ўлардан бол томоб сарласст бўйларим.
Кўксимда Армонни ўйдирсан эди,
Бахтиёр бўйлардии, баҳтга тўйлардими».

Орзуга қўл беруб капалак учди,
Ўндининг бағрида яйради ҳушиҳол.
Мен-чи? Ҷу нидо олами қўчди,
Муҳаббат вунчаси ўйелар ҳадди дол.

Фано қанотини тақди капалак...

**Ирода МУСУРМОНОВА,
ўзбек тили ва адабиёти
йўналиши 4-босқич талабаси**

Кўёш бош кўтариб ҳар тонг отганда,
Унумтайман сизни, курсошларим.

Бутун умр бирга юрсак қанийди,
Айрилмасдан даврон сурсак қанийди.
Мангуга талаба бўлсак қанийди,
Унумтайман сизни, курсошларим.

Афсус талабалик кунларим ўтар,
Юлдузлар санаган тунларим ўтар.
Барчаси бир зумда ўтару кетар,
Унумтайман сизни, курсошларим.
**Юлдуз ДУСБЕКОВА,
география ва ИБА йўналиши
4-босқич талабаси**

Кетма

Кетма! – Юрагимдан бир садо чиқар,
Кўзларим қинидан сўймас илтило.
Сорғиним дардига дарёлар кулар,
Иссиқ нафасингдан этмагин жудо.

Бўм-бўш вужудимда қолди ҳолсиз хис,
Юрагим безовта-безовта урар.
О ... бевафо дунёда, телба ҳаётда,
Билмайман соҳилда мени не кутар.

Ҳақиқий севгини ўчириб бўлмас,
Юракдан-юракка кўчириб бўлмас.
Оҳирини ўйламай севаман дема,
Адашган юракни кечириб бўлмас.

**Исомиддин ЖЎРАЕВ,
мехнат таълими йўналиши
1-босқич талабаси**

Шифокор маслаҳат беради

Ортиқча Вазндан сақланинг

Айни пайтда мазкур хасталик билан шугулланувчи тибиётнинг бўлими мавжуд бўлиб бу диетологиядир. Семизликни келтириб чиқарувчи омиллар сифатида экологиянинг бузилиш, озиқ-овқат маҳсулотларининг сифати пастлиги, соглом турмуш тарзига риоя этасмаслик, кам ҳаракатлишина мисол қилиб кўрсаши мумкин. Бугунгуда олимлар ўтказган тадқиқотларга кўра семириш касаллик бўлиб, унга карши жиддий курашиш лозимлиги таъқидланади. Семизлик синдромлари асосан қўйидагилар:

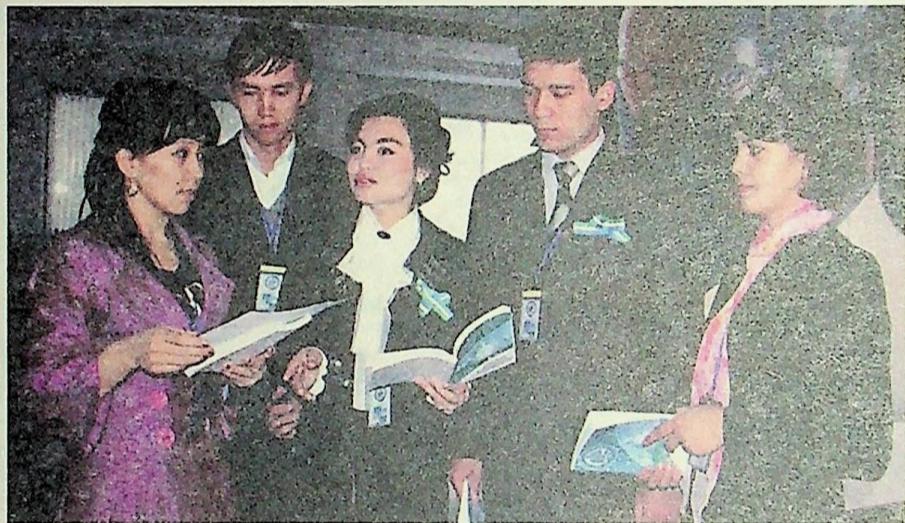
1. Тана вазининг меъёридан оғирлиги;
2. Юкори артериал ва веноз босим;
3. Қанд микдорининг қонда ошиши;
4. Ҳансираш, иштаҳа баландлиги, тез ҷарчаш.

Мазкур хасталикнинг келиб чиқарувчи турлча кўринишда бўлиб, улар қаторида қанди дияд, моддалар алмашунувининг бузилиши, ёғли, ёччиқ, гамбургер, ходдог, лаваш номли тоамларни кўп истемол қилиш, гармонал ўзгаришлар энг асосийси ҳисобланади.

Асосий даво йўли ортиқча вазндан ҳалос бўлиш ва овқат ҳам килиш тизими фоалиятини тикашдан иборат. Бунда энг аҳамияти усул пархез ҳисобланади, аммо ю билан чекланиб келиш зарур. Қалликнига равишда турли машқлар бажариш ва алоҳида дори воситаларни кабул килиш зарур. Қалликнига ўзи билан эмас, уни кептириб чиқарувчи омиллар билан курашиш керак ва уни ёнгсан, айни мудда бўлар эди. Чунки бу хасталик аҳамиятисиз бўлиб кўринса-да, у олиб келадиган асоратлар жуда хавфлидир. Айни пайтда ўзларидан профилактик тадбирлар ўтказиш қаторида аҳоли билан бу борада сұхбатлар, ўзаро фикр алмашувлари ўшилмоқда.

Энг мухими, спортивнинг кенг оммавийлашгани нафакат семизлик, балки бошига хасталикларга бархам беришда ҳам омил бўлади. Биз профессор ўқитувчилар ва талабалар учун айнан спортивнинг аҳамияти бекчўслигини яна бир бор эслатиб ўтиши лозим топдик.

**Тўлқин ИКРОМОВ,
дефектология кафедраси ўқитувчisi,
тибиёт фанлари номзоди**

Шеър ва шуур ҳақидаги мулоқот қизғин кечмоқда.

Имконияти чекланган...

**Ожиз кўз билан қилинган оламшумул
ишлар ҳақида**

ривожига катта ҳисса кўшади.

Александр Девидсон Далкейс файласуф. Александр Девидсон Эдинбург яқинидаги кичкина бир қишлоқда камтарона оиласда таваллуд топади. Ота-онаси уни жуда эрта мактабга беришган, бундан аввал ёш Александрда илм ўрганишга нисбатан юксак иштиёқ пайдо килиб, эзгулик, олижаноблик, комилликка элтувчи таълимотларни кунт билан сингдиришганди. Бола оғир дардга йўлинида. Муолажалар касаллини бартафа этди-ю, лекин бу дард уни кўз нуридан айриди. Ёруғлик, ранг тасвир, шаклу шамойил, ҳуснкор манзаралар энди болакай учун гўёни ширин бир туш, ёрқин хотира бўлиб қолганди. Гарчи бошига тушган мусибат уни каттиқ ўқити

классик адабиёти, тил назарияси ва таржимонлик сирларини пухта ўрганди. Табиийки, илм машаққатлари, ҳаёт синовларини матонат билан ёнгиз шунинг иродасини обдон тоблашга ҳизмат килди. Девидсон сингари факатгина қўйи (оёқ) бармоқлардан мояриона фойдалана оладиган қишилар кўп.

Хайратланарлиси шундаки, Жессика учувчилик гувоҳномасини олган дунёдаги биринчи кўлсиз аёл бўлиб колди. Жессика Кокс АҚШнинг Аризона штатидаги Тусон шаҳрида яшайди. Унинг ютуқларидан яна бири универсitetning психолог дипломи ва таеквондо бўйича иккита кора белбоғга эгалиги.

Диана Гуртская – машҳур рус хонан-

даси, Сухуми шаҳрида туғилган. «Ўнг кучлар иттифоки» партияси аъзоси. Туғма кўр бўлган Диана мусиқа мактаби ўқитувчиларини фортипиано чалишни ўргана олишига ишонтиради ва Москва мусиқа билим юртининг эстрада бўлими тутагади.

Юқорида биз маҳсус ёрдамга муҳтоҳ бўлишига қарамай машҳурлик пиллапояларини забт этган айрим инсонларни келтириб ўтдик. Бу инсонлар тақдирини, ҳаёт йўлини ўқиб, оладиган хуласамиз шуки, бизни билим олиб, илм-фанга ҳисса қўшишимиз учун нима тўскинлик килмоқда? Тақдир уларнинг бошига қандай қорашиларни солишига қарамай нега улар ҳаётда ўз ўринларини топишга интиломоқда?

Нега биз ҳар қандай эзгу ишларни амалга ошириш учун имкониятимиз мавжудлигига қарамай, интилмаймиз, ҳаракат қилмаймиз? Хатто 80 дакиқада кўзларимиз очиқ бўлса ҳам, ёзиш учун имкон